

“TÜRK ELLERİNİN ORTA ASIRLARDAKİ DEVLET GELENEĞİ VE KÜLTÜRÜ ÇERÇEVESİNDE KIRGIZ KAĞANLIĞI” ADLI SEMPOZYUMUN ARDINDAN

Semra ALYILMAZ*

Cengiz ALYILMAZ**

• Sempozyumun Düzenlenişine ve Açılış Törenine Dair:

Kırgızistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Kırgızistan Halkının Tarihî ve Kültürel Mirası “Muras” Vakfı, Kırgızistan Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı, Yusuf Balasagun Kırgızistan Millî Üniversitesi, Kırgızistan Cumhuriyeti Millî İlimler Akademisi, Tarihî ve Kültürel Miras Enstitüsü, “Kırgız Tarih Kurumu” tarafından 15-16 Kasım 2013 tarihlerinde Bişkek’te “*Borborduk Aziyadağı Uлуу Kırgız Kaganatının Tüzülgöndüğünün 1170. Cıldıgına Arnalgan* (Merkezî Asya’da Büyük Kırgız Kağanlığının Kuruluşunun 1170. Yılına İthafen)” “*Kırgız Kaganatı Türk Elderinin Orto Kılmdardadı Mamlekettülügünün Cana Madaniyatının Alkagında* (Türk Ellerinin Orta Asırlardaki Devlet Geleneği ve Kültürü Çerçevesinde Kırgız Kağanlığı)” adlı uluslararası bir sempozyum gerçekleştirildi.

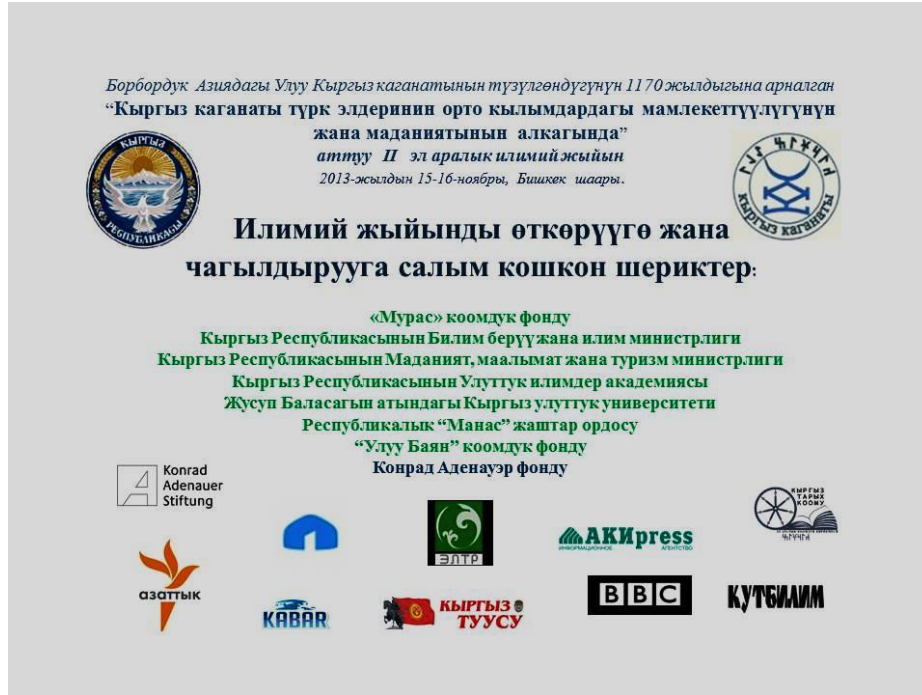

Foto 1: Sempozyuma ait afişin görüntüsü

* Doç. Dr.; Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü; semraalyilmaz@myinet.com.

** Prof. Dr.; Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Müdürü; acengiz@atauni.edu.tr; calyilmaz@gmail.com.

Açılış töreninin yapılacağı ve açılış bildirimlerinin sunulacağı salona gelen konukları otantik kıyafetlerini giymiş Kırgız kızları karşıladılar. Karşılamanın eski Türk / Kırgız geleneğine uygun şekilde yapılması hem geleneğin devam ettirildiğini göstermesi hem de Kırgızların konukseverliğini yansıtmaya bakımdan önemlidir.

*Foto 2: Otantik kıyafetleriyle bilim adamlarını ve katılımcıları karşılayan Kırgız kızları
(Foto: Cengiz ALYILMAZ)*

Kırgızistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Almazbek ATAMBAYEV'in himayelerinde Cumhurbaşkanlığı Sarayının Ala-Arça'daki toplantı salonlarında gerçekleştirilen sempozyuma 140 bilim adamı ile Kırgızistan Cumhurbaşkanlığından ve Kırgızistan Parlamentosundan 15 yetkili katıldı.

Sempozyuma katılan bilim adamları açılış töreni yapıldığı salona girdikten sonra sempozyum kayıt masasında kayıt işlemlerini yaptırıp sempozyum anısına yaptırılan çantaları aldılar. Sempozyum düzenleme kurulu tarafından sempozyumun anısına hazırlanan çanta ve çanta içinde yer alan kitaplar Kırgızistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı makamının ve sempozyumu düzenleyen kurum ve kuruluşların (başta Muras Vakfı olmak üzere) sempozyuma verdikleri değeri açıkça yansıtır niteliktedir. Keçeden yapılmış sempozyum çantası üzerine işlenmiş logonun üst kısmında (Kök)türk harfleriyle “**Kırgız Eli**”; ortasında **boy damgası**; alt tarafında ise Kiril harfleriyle “**Kırgız Kaganatı**” ve sempozyumun tarihi ve yeri (15-16. XI. 2013 - Bişkek) yazılmıştır.

Foto 3: Sempozyum anısına hazırlanan çantanın genel görüntüsü

Foto 4: Çantanın üzerinde yer alan logonun görüntüsü¹

Çantada bloknot, kalem, sempozyumun programı ve bildiri özetlerini içeren kitabın yanında; Kırgızların tarihi ile ilgili iki ciddi eserin yer almış olması sempozyuma verilen önemin göstergesidir. Söz konusu kitaplardan biri Yu. S. HUDYAKOV tarafından hazırlanan *Yenesay Kırgızdarının Tarihi: Kısaça Bayan* (Bişkek, 2013) adlı kitap; diğeri ise Muratbek

¹ Çantanın logosundaki Kırgız Eli sözcük öbeği içinde yer alan Eli / 𐰉𐰺 kavram işareti yanlış olarak Alı / 𐰉𐰺 şeklinde yazılmış; söz konusu sözcük bu yazı yayına hazırlanırken elektronik ortamda Arş. Gör. İsmail ÇOBAN ve Arş. Gör. Onur ER tarafından yeniden düzeltilmiştir.

KOCOBKOV tarafından hazırlanan *Kırgız Kaganatının Tarihi* (Bişkek, 2013) adlı kitaptır. Kiril harfleriyle Kırgızca olarak yayımlanmış her iki kitabın da Türkiye Türkçesine çevrilmesi gerekir.

Foto 5: Çantada yer alan kitapların kapaklarının görüntüsü

Açılışta hem konuşma yapacakların takdimini hem de açılış oturumunun yürütücülüğünü organizasyon komitesi adına “Kırgızistan Halkının Tarihî ve Kültürel Mirası (Muras) Vakfı” Başkanı **Prof. Dr. Tınçtıkbek ÇOROTEGİN** yaptı.

Foto 6: Prof. Dr. Tınçtıkbek ÇOROTEGİN sempozyum hakkında bilgi verirken
(Foto: Nurdin USEEV)

Prof. Dr. Tınçtıkbek ÇOROTEGİN'in sempozyumun amacı ve düzeni hakkındaki kısa konuşmasının ardından sırayla Kırgızistan Cumhurbaşkanı Başdanışmanı Farid NİYAZOV, Kırgızistan Cumhuriyeti Başbakan Yardımcısı Tokon MAMIDOV ve Kırgızistan Parlamentosu Dış İlişkiler Komitesi Başkanı Milletvekili Kanıbek K. İMANALİYEV tarafından birer konuşma yapıldı.

*Foto 7: Kırgızistan Cumhurbaşkanı Başdanışmanı Farid NİYAZOV konuşma yaparken
(Foto: Nurdin USEEV)*

*Foto 8: Kırgızistan Cumhuriyeti Başbakan Yardımcısı Tokon MAMIDOV
(Foto: Nurdin USEEV)*

*Foto 9: Kırgızistan parlamentosu Dış İlişkiler Komitesi Başkanı Milletvekili Kanibek K. IMANALIYEV konuşmasını yaparken
(Foto: Nurdin USEEV)*

Açılış konuşmalarının ardından katılımcılara Kırgızların köklerini, tarihlerini, dillerini, kültürlerini ve Türk dünyası içindeki yerlerini konu alan “Screening of Kyrgyz Khaganate: Era of Our Ancestors in History” başlıklı bir belgesel bir film izletildi. Söz konusu belgeselin ardından da açılış oturumuna geçildi.

- **Sempozyumun Oturumlarına Dair:**

Açılış oturumunda Kırgızlarla ilgili araştırma ve incelemeleriyle tanınmış 7 bilim adamı aşağıda başlıkları belirtilen bildirileri sundular:

- **M. Ch. Kojobekov** – PhD, Docent of Kyrgyz-Turkish “Manas” University (Bishkek, Kyrgyz Republic) – *The Great Kyrgyz Khaganate in Inner Asia.*
- **Yu. S. Khudyakov** – Doctor of Historical Sciences, Prof., Lead Scientific Staff member of the Siberian Branch of Russian Academy of Sciences (Novosibirsk, Russia) – *The Kyrgyz and Kok-Turks in the Kyrgyz Khaganate.*
- **V. Ya. Butanayev (Astaibeg)** – Doctor of Historical Sciences, Prof. of the Khakass State University named after N. Katanov (Abakan, Russia) – *The Great Individuals in Kyrgyz Khaganate History.*

- **M. Mambetakun** – Doctor, Prof. Xinjiang Pedagogy University, Director of the Research Center for Manas Epic Study (Urumqi, China) – *The “Kyrgyz” Ethnic name Recorded in the Chinese Script and its Present Situation.*
- **Alyılmaz, Cengiz** – Doctor, Prof. of the Ataturk University (Erzurum, Turkey) – *Eski Türk Yazıtlarının Kırgızlar Açısından Önemi (Ancient Turkic Inscriptions and Their Significance for the Kyrgyz).*
- **Karl Reichl** – Doctor, Prof. of the University of Bonn (Bonn, Germany) – *The Concept of Early Kyrgyz History According to the Manaschy Jüsüp Mamay.*
- **S. K. Karaev** – Doctor of Geographical Sciences, Staff at the Geology and Geography Center of the Uzbek State Registrar (Tashkent, Uzbekistan) – *Old Turkic Toponymical Names of Kyrgyzstan and Uzbekistan.*

Foto 10: Açılış oturumunda bildiri sunan bilim adamlarının genel görüntüsü

(Foto: Nurdin USEEV)

Foto 11: Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ “Eski Türk Yazıtlarının Kırgızlar Açısından Önemi” başlıklı bildirisini sunarken (Foto: Nurdin USEEV)

Açılış bildirilerinin sonunda sempozyuma katılan Kazakistan Cumhuriyeti bilim heyeti adına Prof. Dr. Erdin KAZHIBEK (KADJIBEKOV) da Kırgızların tarihi, dili ve Türk Birliği içindeki yeri ile ilgili bildirisini görüntüler eşliğinde sundu.

Foto 12: Prof. Dr. Erdin KAZHIBEK bildirisini sunarken (Foto: Nurdin USEEV)

Açılış oturumunun ve öğle yemeği sonrasında Kırgızistan’dan ve 20 farklı ülkeden gelen bilim adamları üç ayrı salonda kendilerine ayrılan 10 dakikalık süre içinde **Kyrgyz Khaganate and the Turkic states in Eurasia: Problems of statehood** adlı oturumda 42; **Ethnogenesis and cultural genesis of the Kyrgyz and other Turkic peoples: Archaeology,**

Ethnology, Source Studies adlı oturumda 46; **Epic "Manas" and historical and genealogical roots of the spiritual culture of the Turkic peoples of Eurasia** başlıklı oturumda ise 42 (toplam 130) bildiri sundular.

Kırgız Türkçesi, Türkiye Türkçesi, Rusça ve İngilizce yapılan sunumlar eş zamanlı / simultane çevirilerle katılımcıların istifadesine sunuldu.

Kırgızların dünü, bugünü ve geleceği (tarihi, dili, etnolojisi, antropolojisi, yaşayışı inancı ve geleceğe yönelik düşünceleri), Kırgızların Türk boy ve toplulukları ile ilişkisi, Kırgızların Türk Birliği içindeki yeri... ile ilgili bildirilerin büyük bölümünün alan ve arşiv araştırmalarından elde edilen özgün bilgi, bulgu ve belgelere dayanması önemlidir.

*Foto 13: Başkanlığını Prof. Dr. V. Ya. BUTANAYEV'in (ASTAIBEG) yaptığı oturumdan bir görüntü
(Foto: Cengiz ALYILMAZ)*

Rusya Federasyonu başta olmak üzere farklı ülkelerden gelmelerine rağmen yabancı bilim adamlarının Kırgızların etnik kökeni, dili, tarihi, Türk boy ve topluluklarıyla ilişkisi hakkında (geçmiş dönemlerdekinin aksine) birbirine benzer ve objektif bilgiler sunmaları; savaşçı yönleriyle tanınan Kırgızların kültürel birikimlerine dikkat çekmeleri; eski Türk yazıtlarının önemli bir kısmının Kırgızlar tarafından vücuda getirildiğini belirtmeleri; Kırgız bilim adamlarının da tarihî gerçeklik bağlamında Kırgızları Büyük Türk Birliğinin bir unsuru olarak görmeleri takdire şayandır.

Foto 14: Kırgız Türkolog Prof. Dr. Kadıralı KONKOBAYEV oturumlardan birinde bildiri sahibini ilgiyle dinlerken (Foto: Cengiz ALYILMAZ)

Sempozyumda bildiri sunan Kırgız bilim adamları arasında gençlerin fazla olması ve genç bilim adamlarının uluslararası standartlarda sunumlar yapmaları dikkatlerden kaçmadı. Bu durum hem genç bilim adamlarının kendi tarihlerine, dillerine ve kültürlerine ilgi duyduklarını göstermesi hem de her türlü zorluğa, güçlüğe ve imkânsızlığa rağmen Kırgızistan’da bilimsel çalışmaların artarak devam ettiği gerçeğini yansıtmaları bakımından önemlidir.

Sempozyum aralarında yapılan ikramlar, hazırlanan yemekler, yemeklerden sonra Cumhurbaşkanlığı orkestrasının Kırgızistan’dan ve Türk dünyasının farklı bölgelerinden çalıp söyledikleri eserler konuk bilim adamlarını âdeta büyüledi.

Foto 15: Kırgız bir sanatçı eserini icra ederken (Foto: Cengiz ALYILMAZ)

• **Kırgızistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Almazbek ATAMBAYEV’in Bilim Adamlarını Kabul Edişine Dair:**

Sempozyumun son günü Kırgızistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı **Almazbek ATAMBAYEV**, sempozyumla ilgili değerlendirme yapmak üzere aralarında **Prof. Dr. T. ÇOROTEGİN** (Bişkek, Kırgızistan), **Doç. Dr. M. KOCOBEKOV** (Bişkek, Kırgızistan), **Prof. Dr. Yu. S. HUDYAKOV** (Novosibirsk, Rusya), **Prof. Dr. V. Ya. BUTANAYEV (ASTAIBEG)** (Abakan, Rusya), **Prof. Dr. M. MAMBETAKUN** (Urumçi, Çin), **Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ** (Erzurum, Türkiye), **Prof. Dr. Karl REICHL** (Bonn, Almanya), **Prof. Dr. S. K. KARAEV** (Taşkent, Özbekistan), **Prof. N. Ş. AHUNDOVA** (Bakü, Azerbaycan), **Prof. Dr. Yanoş ŞİPOŞ** (Budapeşte, Macaristan) başta olmak üzere bazı bilim adamlarını huzuruna kabul etti.

Cumhurbaşkanı Almazbek ATAMBAYEV, bilim adamlarıyla sohbeti sırasında “Kırgızların diğer Türk boy ve topluluklarıyla ortak bir tarihe, dile ve kültüre sahip olduğunu; bugüne kadar bu tarihî gerçeğin yeterince araştırılıp incelenmediğini; Türklerin dünya kültür mirasına önemli katkılarda bulunduğunu bunların mutlaka gün yüzüne çıkartılması gerektiğini belirtip sempozyumun bu bağlamda çok önemli olduğunu” ifade etti.

Kırgızistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Almazbek ATAMBAYEV bilim adamlarına hitap ederken

ATAMBAYEV, tek tek konuştuğu ve görüşünü dinlediği bilim adamlarına “Kırgızların hem Sibiryâ bölgesindeki tarihî ata dede yurtlarının hem de bugün üzerinde yaşadıkları Kırgızistan topraklarının Türkler ve komşu milletler için büyük önem taşıdığını; bu gizemli coğrafyalarla ilgili mutlaka ortak bilimsel araştırma ve inceleme projelerinin yapılması

gerektiğini; kendilerinin bu konuda yapılacak her türlü çalışmaya destek vereceklerini ve kitapları yayınlayacaklarını” söyledi.

ATAMBAYEV’in farklı ülkelerden gelen 10 bilim adamıyla kendi dillerinde konuşması (bu bağlamda Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ’la Türkiye Türkçesiyle içten diyalogu), bilim adamlarının geldikleri ülkelerle Türklerin – Kırgızların tarihî ilişkisi hakkında bilgi vermesi... onun “Bilge Devlet Adamı” tavrını yansıtmaktadır.

Cumhurbaşkanı Almazbek ATAMBAYEV’in davetine icabet eden bilim adamları da sempozyumun düzenlenmesinden ve başarılı bir şekilde icra edilmesinden duydukları memnuniyeti ifade ettiler.

Cumhurbaşkanı Almazbek ATAMBAYEV Prof. Dr. Yu. S. HUDYAKOV ile konuşurken

- **Burana Gezisine Dair:**

Kırgızistan Cumhuriyeti sınırları içinde kalan topraklar büyük bölümü Batı (Kök)türk Kağanlığı Dönemine ait pek çok tarihî şehri ve arkeolojik eseri üzerinde barındırmaktadır. Batı (Kök)türk Kağanlığı’nın yönetim merkezi Balasagun / Burana şehri de söz konusu tarihî şehirler arasında yer almaktadır.

Kırgızlar arasında daha ziyade Burana adıyla bilenen tarihî İpek Yolu şehri Balasagun, karakteristik tarihî minaresi, açık alanda sergilenen heykelleri, mezar taşları, tasvirli ve damgalı taşlarıyla ve kullanım eşyalarıyla (loğ taşları, değirmen taşları, maden eritme taşlarıyla...) âdeta açık hava müzesi görünümü arz etmektedir. Burana’da bölgede yapılan kazılarda ortaya çıkartılan bazı buluntuları ve kalıntıları bünyesinde barındıran bir de müze bulunmaktadır.

Sempozyum düzenleyicileri, sempozyuma katılan bilim adamlarının Türklerin yerleşik kültür ve medeniyetine şahitlik eden bu tarihî mekânı görmeleri için sempozyumun ardından gezi düzenlediler. Bu gezinin, katılan bilim adamlarını ziyadesiyle memnun ettiğini ve sempozyumu taçlandırdığını belirtmek gerekir.

- **Sonuç ve Öneriler:**

15-16 Kasım 2013 tarihlerinde “Merkezî Asya’da Büyük Kırgız Kağanlığının Kuruluşunun 1170. Yılına İthafen (*Borborduk Aziyadagı Uluu Kırgız Kaganatının Tüzülgöndüğünün 1170 Cıldığına Arnalğan*)” Bişkek’te düzenlenen “Türk Ellerin Orta Asırlardaki Devlet Geleneği ve Kültürü Çerçevesinde Kırgız Kağanlığı (*Kırgız Kaganatı Türk Elderinin Orto Kılımdardagı Mamlekettülügünün Cana Madaniyatının Alkagında*)” adlı uluslararası sempozyum hazırlanışı ve icrası bakımından son derece başarılı olmuştur. Bundan sonra yapılacak benzer uluslararası sempozyumlara örnek teşkil edecek nitelikteki bu sempozyumun sürekli hâle getirilmesi ve 2 yılda bir yapılması yararlı olacaktır.

Sempozyumda sunulan bildirimlerin tam metinlerinin (belgeleriyle birlikte renkli olarak) bir an önce yayımlanması gerekir.

Sempozyumda sunulan bildirimler ve yapılan öneriler dikkate alınarak Kırgızların tarihleri, dilleri, edebiyatları, kültür ve uygarlık eserleriyle ilgili bilimsel araştırma ve inceleme projeleri hazırlanmalı ve uygulamaya konulmalıdır.

- **Teşekkür:**

Sempozyum düzenleme kurulunun konukların karşılanmasında, konaklamasında, sempozyumun yapıldığı salonlara intikallerinin sağlanmasında ve sempozyum sonrasında uğurlanmalarında gösterdikleri çaba her türlü takdirin üzerindedir. Bu sebeple:

Sempozyumu himaye eden Cumhurbaşkanı Almazbek ATAMBAYEV’e;

Sempozyumu düzenleyen: Kırgızistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı yetkililerine, Kırgızistan Cumhuriyeti Başbakanlığı yetkililerine, Mirası “Muras” Vakfı Başkanı Prof. Dr. T. ÇOROTEGİN Beyefendi ve ekip arkadaşlarına, Kırgızistan Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı yetkililerine, Yusuf Balasagun Kırgızistan Millî Üniversitesi Rektörlüğüne, Kırgızistan Cumhuriyeti Millî İlimler Akademisi yetkililerine, Tarihî ve Kültürel Miras Enstitüsü yetkililerine, Kırgız Tarih Kurumu üyelerine;

Bişkek’te bulunduğumuz süre zarfında bizlerle yakından ilgilenen: Prof. Dr. Kadıralı KONKOBAYEV Beyefendi ve eşlerine, Yrd. Doç. Dr. Nurdin USEEV Beyefendi ve eşlerine, Arş. Gör. Negizbek ŞABDANALİYEV Beyefendi ve eşlerine, Uzm. Kemal ALYILMAZ ve arkadaşlarına en içten teşekkürlerimizi iletiriz.